

פרק עשרים

השמיטה והשביתה*

1. השמיטה בפרשת משפטים לעומת השביתה בפרשת "בהר"

בשלוש פרשיות, בשלושה ספרים, עוסקת התורה בשנה השביעית: בפרשת "משפטים" בפרשת "בהר" ובפרשת "ראה"¹. וכיון שכל אחת מפרשיות אלו מציגה בפנינו שנה שביעית בסגנון שונה, מתגלות לנגד עינינו "שביעיות" רבות ושונות.

לעומת "משפטים" ו"בהר" המציירות את שנת השבע כשנת שביתה מעבודת הארץ והפקרת יכולה, הרי ש"ראה" מגלה בפנינו תמונה שונה לחלוטין: "מקץ שבע שנים תעשו שמיטה. וזה דבר והשמיטה שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו" וכו'. אין שמיטתו קרקע ואין הפקרת יכול. מהו דבר השמיטה בשנה השביעית? שמיטת חובות!

"משפטים" ו"בהר" עוסקות שתיהן בקרקע וביכולה. ובכל אופן, ב"משפטים" נית היכול לאביוני עמך ולחית הארץ, ואילו ב"בהר" נאכל היכול ע"י כולם בשווה, כולל בעי הבית ובני ביתו.

ב"משפטים" עומד האדם במרכז: "ושש שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה והשביעית תשמטנה ונטשתה" וכו'. לעומת זאת, ב"בהר" סובב הכל סביב הארץ העומדו במרכז: "כי תבואו אל הארץ... ושבתה הארץ שבת לה'... ובשנה השביעית שבת שבתו יהיה לארץ" וכו'. האיסורים על האדם אינם אלא מחמת שביתת הארץ.

ההבדלים בין הפרשיות השונות מדגישים כנראה את הכוונות השונות של מצוו השמיטה, ולכן נעיין בכל פרשה כיחידה עצמאית, מתוך אמונה שההרמוניה העולה מתו איחוד הפרשיות תהיה שלמה יותר אם נדע להאזין לייחודה ומיוחדותה של כל פרשה בפני עצמה.

2. ואכלו אביוני עמך - כטעם המצווה במשפטים

מה ניתן ללמוד על טעם השמיטה משני הפסוקים העוסקים במצווה זו בפרשת "משפטים"? "ושש שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה. והשביעית תשמטנו ונטשתה ואכלו אביוני עמך, ויתרם תאכל חית השדה. כן תעשה לכרמך לזיתך".

* פרק זה פורסם לראשונה כמאמר ב"המעין" תשרי תש"ם.

1. התנא במשנת שביעית פ"א מ"ד מפרש את הפסוק שבפרשת "כי תשא" "בחריש ובקציר תשבית", א הוא לענין שמיטה, אלא שהדבר לא מפורש, ועל פי פשוטו סבורים רבים שאין ענינו של הפסוק בשביעית אלא בשבת הכתוב מדבר. אמנם, גם לדברי חז"ל יש מקור בפשטי המקראות ודבריה מבוססים על רמזים ודיוקים במבנה הכתוב ובלשונו, ועל כך יעוץ במאמרו של חותני ר' יונה עמנוא ב"המעין" תשרי תש"ם.

בפרשת "וילך" מזכרת שנת השמיטה בהקשר למצות "הקהל", ועל כך להלן.

נראה להציע, ש"ואכלו אביוני עמך" הוא הטעם המרכזי למצות השמיטה בפרשתנו. כוונת "והשביעית תשמטנה ונטשתה" היא כדי שיאכלו אביוני עמך. אכילת האביונים היא התוצאה והמטרה של השמיטה והנטישה. לברור הדבר, יש להבין בתחילה למה מתכוונת התורה בצוותה "תשמטנה ונטשתה". את מה מצווים אנו לנטוש ולשמוט? את הארץ ("שש שנים תזרע את ארצך... והשביעית תשמטנה ונטשתה"), או את התבואה ("ואספת את תבואתה והשביעית תשמטנה ונטשתה"), או אולי את שתיהן?² לשון אחר: האם בשנה השביעית מצווים אנו שלא לזרוע את הארץ אלא לנטוש ולשמוט, או מצווים אנו שלא לאסוף את תבואתנו אלא לנוטשה ולשומטה?

הרמב"ן והרשב"ם מפרשים ששני הדברים נאסרו. נאסר לזרוע ויש לשמוט את הקרקע. יכן נאסר לאסוף את התבואה ועלינו לנוטשה (מקור פירוש זה אולי במכילתא "תשמטנה בעבודתה ונטשתה באכילתה"). לפירושם זה אי אפשר לומר שטעם השמיטה בפרשתנו הוא הדאגה לעניים בלבד, שהרי לפי טעם זה לא יובן מדוע לא נזרע את הארץ בשנה השביעית. אך עדיין יש מקום לעיון בפרוש זה, שבמבט ראשון נראה קרוב לפשטי המקראות. הפסוק מדבר בשדה תבואה (רק בסיומו נוסף: "כן תעשה לכרמך לזיתך") ואם "תשמטנה" מתייחס לארץ שאסור לזרועה, מה מקום יש לצוות לנטוש את תבואתה - הרי אם אין זורעים אין כל תבואה בשדה (אמנם בפרשת "בהר" מוזכר איסור זריעה ולאחריו איסור קצירה, אך שם מודגש "את ספיח קצירך לא תקצור". ואמנם על קצירת תבואה אין מקום להזהיר שם, אם נאסרה כבר הזריעה)? ואם נאמר, שאף כאן בספחים הכתוב מדבר, טוב אי אפשר לומר "ונטשתה" - שרומזו לראשית הפסוק, בו מדובר על תבואת שדה שנזרעה ולא על ספיחי קציר.

ועוד, "וכן תעשה לכרמך לזיתך" יתיישב היטב אם נאמר ש"תשמטנה ונטשתה" מתייחס לתבואת השדה, וכעת מתוסף שגם את תבואת הכרם והזית יש לנטוש. אך אם כדברי הרמב"ן והרשב"ם, שהציווי "תשמטנה" מתייחס גם לארץ, מה פרוש "וכן תעשה לכרמך לזיתך", הרי בכרם וזית יקשה להבין שהשמיטה בשנה השביעית - שמיטת הארץ היא?

ועוד, השרש שמת מצוין בכל מקום הוצאה מידך ומשליטתך ("שמטו הבקר" - שמואל ו', א; "שמוט כל בעל משה ידו" - דברים טו, ב; "שמטוה" - מלכים ב' ט, לג, ועוד), ולפי זה, אם "תשמטנה" מתייחס ל"ארץ", פירושו שיש להפקיר את הארץ ולהוציאה משליטתך, איסור זריעתה כלל איננו אמור כאן³. לעומת זאת, אם "תשמטנה" מתייחס ל"תבואתה",

הביטוי "והשביעית" קשה, ולכאורה פשוט ומובן היה יותר "ובשביעית תשמטנה ונטשתה" וכמו בתחילת פרשת "משפטים" "שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חינם". לאור זאת, יש מקום לטעון ש"תשמטנה ונטשתה" מתייחס לשנה השביעית, אלא שמבחינה פרשנית קשה להבין כיצד נשמוט ונטוש שנה. ואולי יתכן שהשביעית רומזת לתבואת השנה השביעית. שש שנים תזרע את ארצך והתבואות שלך, אך התבואה השביעית - תשמטנה ונטשתה לאביוני עמך.

כמו כן יתכן, ש"והשביעית" הינו צורת קיצור אחרת לצמד המילים (ובשנה) השביעית, למרות שאנו רגילים לקיצור (ובשנה ה)שביעית.

לעומת זאת, מתאים היה השימוש בשורש שבת. שש שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה ובשביעית תשבות ונטשת, וכך. השרש שבת מצוין הפסקת פעילות, והשימוש בו היה מבהיר שהכתוב

הרי שהתורה משתמשת בפעל שמשמעותו בדיוק הפוכה לאסוף המוזכר בראשית הפסוק בששת השנים אתה אוסף את התבואה לתוך ירך, לשליטתך ולרשותך, ובשביעית, אתה שומט את התבואה מידך ומרשותך ומפקירה לעניים (הנטישה אף היא ניגוד לאיסוף בשן שנות החולין, והשווה למזמור כז בתהילים: "אל תשני ואל תעזבני אלקי ישעי, כי אני ואמי עזבוני וה' יאספני" בניגוד לאב ולאם, ה' לא נוטש ולא עוזב אלא אוסף).

ואמנם הפרשה כולה מתיישבת היטב אם נפרש ש"תשמטנה ונטשתה" מתייחס רי לתבואה שנאסר לאוספה, ויש לנוטשה לעניים, ואיסור זריעה כלל לא אמור בפרשת המשקיפה על מצוות השמיטה מנקודת מבט העניים, ועיקרה בא ללמדנו שבשביעית אינו אוסף את תבואתך אלא מפקירה לעניים. ומבחינת הדאגה לעניים המודגשת בפרש משפטים אין להזכיר איסור זריעה בשמיטה, שהרי טובת העניים תרבה דווקא לו היו מותר לזרוע, והיבול כולו יופקר למענם.

הבעיה בהצעה זו הינה המשך הפסוק "ויתרם תאכל חית השדה", ממנו משמ לכאורה, שעיקר הטעם של הפרשה אינו חובת הנתינה והדאגה לעני, אלא איסור השימוע על הבעלים (שהרי גם לאחר הנתינה לעני, יש להניח את הנוטר לחיות השדה ולא ליהנו ממנו). וכדי ליישב את הדברים יש אולי לפרש, שהתורה רוצה להדגיש שהמטרה איננה רי להטיב לעני - לזאת יכול הקב"ה לדאוג בדרכים פשוטות ועילולות יותר. עיקר המטרה לחנך אותנו ולטבוע בקרבנו את הרגשת החובה לסייע ולתמוך בזולת. ויותר משנוקקי חיות השדה והאביונים לינוק מטובנו, נזקקים אנו להניקו ולהעניקו⁴.

תנא המסייע להסבר זה ש"ויתרם תאכל חית השדה" לא מתכוון להפקיע מבעל הבי כל הנאה מיבול שדהו בשביעית, גם אם כבר לקטו העניים כל צרכם, אלא מגמתו אנו חסד ונתינה - הוא הפסוק הבא הקובע את חובת השביתה ביום השביעי, בציינו כנימו ראשון ובלעדי: "למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר". הדאגה לזולת ניצב לנגד עיני פרשתנו בצוותה על השמיטה בשנה השביעית, ועל השביתה ביום השביעי. כי עולה גם מהמכילתא שם מפורש: "והשביעית תשמטנה ונטשתה - מפני מה אמרה תור לא שיאכלו אותה עניים? הרי אני מכניסה ומחלקה לעניים ת"ל והשביעית" וכו', דהיינו

מתכוון לאיסור זריעה. ואכן בשורש זה משתמשת התורה באוסרה את הזריעה והזמירה בפרשת "בהר ובאוסרה במקומות רבים (כולל בפסוק הסמוך לפסוקנו) עשית כל מלאכה בשבת. אך עיין בגמרא במו"ק ג, א "תשמטנה מלקשקש ונטשתה מלסקל" וכו', המפרשת "תשמטנה ונטשתה" כחובת שניתה מעבודות הארץ. אלא שכבר העיר הרמב"ן, בפרושו לפסוק זה, שדרשה זו אסמכר בעלמא היא, וממילא אין אנו פטורים מלנסות ולהבין פשוטו של מקרא. ואכן הירושלמי לפאה פ"ו ה' לומד מפסוק זה מהו גדר ההפקר בשמיטה, ולשיטתו המילים "תשמטנה ונטשתה" מתייחסות לתבוא (ולא לארץ) ומחייבות להפקירה ולנטשה.

4. חז"ל למדונו שאסור ליתן מפירות שביעית לבעלי-חיים (ראה להלן הערה 11). בכל אופן אין חוג למנוע אכילת פירות שביעית מבהמה שנכנסה לשדה ואכלה מעצמה (עיין רמב"ם הל' שמיטה פ"ה ה' ומקורו בתוספתא). דין זה נלמד מפסוקנו הקובע במפורש: "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תחיה תבואתה לאכול".

לולא לימוד מפורש, היינו יכולים להסיק מפרשת משפטים שניתן לאסוף את התבואה לביתנו ולחלקה לעניים, שהרי זו היא מטרת צווי השמיטה (עיין שם)⁵.

3. האמונה בקדושת הארץ וייחודה כטעם המצווה ב"בהר"

פרשת "בהר" נראית, לכאורה, כמרחיבה את האמור בפרשת "משפטים". אך למעשה, ציגה בפנינו את השנה השביעית בלבוש שונה לחלוטין. בכל הפרשה לא נזכרת השמיטה אף לא ברמז. לעומת זאת, מדברת הפרשה בהרחבה על שביתה. ואף כאן לא בשביתת האדם עסקינן אלא בשביתת הארץ: "כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת לה'. שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה. ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה', שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור. את ספיח צריך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור, שנת שבתון יהיה לארץ. והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול".

ופסוקים אלו מעלים מספר שאלות:

- במה פוגעות הקצירה והבצירה בשביתת הארץ?
- מה משמעות רעיונית יש לשביתת ארץ?
- מה כוונת איסור הקצירה והבצירה לאור הפסוק "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה"?

שביתת הארץ מציינת את קדושתה ושייכותה לה'⁶ - "ושבתה הארץ שבת לה'", "שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה'". מטרתה של שביתת הארץ זהה למטרתה של השביתה ביום השביעי, שנועדה אף היא לציין את קדושתו⁷ ושייכותו של היום לרשות גבוה.

ומה עניין קדושה אצל שביתה? השביתה מגבילה את יכולת שמושו והנאתו של האדם, בכך מורה היא על הפקעה מרשותו ושליטתו. קדושתו של יום מתבטאת באי השתמשותו. יום זה לצרכינו החומריים⁸. קדושתה של הארץ מתבטאת אף היא בהינזרותנו משמוש בה

העזרה לנזקק והדאגה לחלש הינם ציר מרכזי בפרשת משפטים כולה. כספר הברית שנכתר עם בני ישראל עם יציאתם ממצרים, מעמידה הפרשה במרכז ענייניה נושאים הקרובים לעולמם של בני העם שזה עתה יצא משעבוד לחרות. לכן, פותחת הפרשה בענייני עבד ואמה, החוזרים ונזכרים גם לאחר מכן מספר פעמים, מודגשה את איסור הפגיעה בזולת בכל תחומי החיים בהם התנסה העם במצרים, אוסרת על לחיצת הגר, מזהירה על עינוי אלמנה ויתום ומצווה על דאגה לעני ועזרה לאביון וכו'. קדושה ושייכות לה' מושגים חופפים הם. משמעות הקדושה - הפקעה מרשות הדיוט לטובת רשות גבוה. המשותף לזמנים מקודשים, מקומות מקודשים, חפצים מקודשים ואף אישים מקודשים הוא השתייכותם במידה זו או אחרת לשמיא.

עיון בפרשיות השבת בתורה יעמידנו על הקשר ההדוק שבין שבת לקדושה: "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו" (בראשית ב), "שבתון קדש לה'" (שמות ז), "זכור את יום השבת לקדשו" (שמות כ), "ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם" (שמות לא), "וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה'" (שמות לה) וכו'.

לאור זאת, נבין את צווי התורה בפרשת "אמר" "אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קדש" - כיצד מתקיים צווי זה למעשה? כיצד קוראים יום מקרא קדש? כיוון שקדושה מתבטאת בשביתה ממלאכה, צפוי שקריאת יום כמקרא קדש תהיה קשורה באיסורי מלאכה. ואכן, דרך קבע, נסמך - גם ב"אמור" וגם ב"פנחס" - לחיוב קריאת מקרא קדש הפרוש "כל מלאכת עבודה לא תעשו". כך לגבי יומו הראשון של

ובכוחה. ובדומה לכך, קדושת מקדש וקודשיו באה לידי ביטוי בהרחקתם משמוש והנאת של האדם, וכל המשתמש בהם לצורכי חולין מועל ומחלל קדושתם.

אם בדרך זו נלך, נמצינו מבינים את הפרשה כולה. כיוון שפרשתנו מציגה את השנה השביעית כביטוי לקדושת הארץ, ברור מדוע דווקא כאן יש להקדים ולפתוח בתנאי "כי תבואו אל הארץ". ואם אכן כל שביבת הארץ מטרתה להביע את השתייכותה לה, נבין אר משמעותו של הביטוי הקשה: "ושבתה הארץ שבת לה".

פרשת היובל נסמכה לשנה השביעית דווקא כאן, כיוון שהרעיון שמביעה השנה השביעית בפרשתנו מפותח ומושלם בשנת היובל. היובל מעניק משנה תוקף לקדושת הארץ בשוללו את שליטתו של האדם על אדמותיו. שוב אין הוא בעל הבית למכוון קרקעותיו לצמיתות - "כי לי הארץ". יחד עם זאת שזור היובל את קדושת הארץ ענ קדושת העם היושב עליה, ומפקיע את זכותנו לשלוט ולהשתמש אף בעצמנו או בזולתנו "כי עבדי הם אשר הוצאתים מארץ מצרים".⁹

כך גם נבין את פשר איסורי הקציר והבציר במסגרת שביבת הארץ. אם מטור השביטה לציין את קדושת הארץ על ידי הפקעתה משמוש האדם ומהנאתו, ברור שנאסרו כל הפקת תועלת מכוחה של הארץ ומיבולה, שביטויה הבולט הוא בקציר ובבציר.

כמובן, שמאליהן תוסרנה כל הקושיות על כפילות מיותרת שבין פרשיות "בהר"ו"משפטים" מחד גיסא, ועל סתירות מדומות מאידך גיסא, ומתברר ששתי הפרשיות משלימות אחת את רעותה - כאן מוצגת השביטה כביטוי לקדושת הארץ, ואילו שו מופיעה השמיטה כחלק מהדאגה לזולת.

ועלינו להבין את הפסוק "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה". כיצד מתיישבים איסור העבודה מזה, ורעיון הקדושה המתבטא בהפקעת שימוש האדם, מזה? גם בעיה זו תיפת אם נבין שפסוק זה בא לומר שעל ידי איסור זריעה, זמירה, קצירה ובצירה הופקעו האר

פסח ויומו השביעי, לגבי שנועות, ראש השנה ויומו הראשון והשמיני של סוכות. יוצא דופן בעניין זה הוא רק יום הכיפורים כדלהלן.

הסבר זה מאפשר לנו להגדיר את דרגות הקדושה. הביטוי לכך שקדושת יו"ט גדולה מקדושת המועד הינו באיסורי המלאכה שנוספו ביו"ט מעבר לאיסורי חול המועד. קדושת השבת גדולה מקדושת יו"ט שהרי בה נאסרה כל מלאכה ולא רק מלאכת עבודה, ובכך הופקעה עוד יותר מרשותו של האדם קדושת יום הכיפורים מתנשאת מעל קדושת השבת, שהרי יום זה אסור בכל שימוש לצורכי האדם וא להפיק ממנו כל תועלת חומרית, כולל אכילה, שתיה, רחיצה וכו'. לפי האמור, נבין מדוע בצוותה ע מקרא קדש ביום הכיפורים לא מסמיכה התורה את הפרוש "כל מלאכת עבודה לא תעשו" כבשא המועדות, שהרי "ועניתם את נפשתיכם" וזו הביטוי העליון לקדושת היום, ואותו יש להסמיק כפרו למקרא קדש. כך עושה התורה בפרשת "אמור", ועוד יותר בולט הדבר בפרשת "פנחס", שם נאמ "ובעשור לחדש השביעי הזה מקרא קדש יהיה לכם ועניתם את נפשותיכם כל מלאכה לא תעשו" הביטוי והפרוש למקרא קדש הוא איסור עשיית כל מלאכה אך קודם לכן נוסף צו עינוי הנפש.

9. בפרשת יובל נזכר המושג קדושה בפרוש: "וקדשתם את שנת החמישים שנה", "קדש תהיה לכם" וכו אמנם מדובר כאן על קדושת הזמן - שנה קדושה - אך כנראה מקור הקדושה ומרכיביה הינם קדושת הארץ וקדושת העם היושב עליה. הקדושה מתגלית בשנת היובל, אך כשאין יושביה עליה בטלים מרכיבי הקדושה ועמם מתבטלת קדושת השנה.

יכולה מרשות הדייט והונחו על שלחן גבוה. ולד שולחן זה מוזמנים אנו לחסב: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך". לא יבול הארץ אלא "שבת הארץ" שהיא התבואה שהתקדשה בשביתה הארץ, היא שניתנה לנו לאכלה¹⁰.

לאור זאת, יובהר הרעיון שבקדושת פירות שביעית, רעיון המחייב אותנו להועיד פירות אלו דווקא לאכילה, ומונענו מלנהוג בהם מנהג חולין, ככל הישר בעינינו. כל שימוש אחר בתבואה פוגע בקדושתה והרי הוא בגדר מעילה: לאכלה ולא לסחורה, לאכלה ולא להפסד.

האדם מצווה לשמור על שבת הארץ ולהקפיד על קדושתה כדי להחזיר לתודעתו את זידיעה "כי לי הארץ" ואת האמונה שלא "כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" אלא ה' יהא הגותן לך כח לעשות חיל". ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשבע" בא בעקבות "ועשיתם את חוקתי ואת משפטי תשמרו", ומקור התבואה הוא ב"צויותי את ברכתי לכם". הברכה זרבה דווקא אם נשבות מעבודה בשמיטה, והקללה, חלילה, תפשה דווקא אם נשקיע מאמצים בלתי פוסקים בעבודתנו: "אז תשבת הארץ והרצת את שבתותיה" (ויקרא כ"ו, ל"ז).

שני יסודותיה של השנה השביעית הינם החסד והאמונה. החסד מתבטא בדאגה לזולת, ביכולת הנתנה והיותור, והאמונה מתבטאת בהכרתנו באדנותו של הקב"ה על הארץ בהשגחתו על בריותיה. החסד - בחינת בין אדם לחברו שבשמיטה - הודגש בפרשת "משפטים" העוסקת ברובה בנושא זה, והאמונה - בחינת בין אדם לקונו שבשביעית - הודגשה בפרשת "בהר", בסיום ספר הקדושה הסובב כולו במעגלי חובות האדם כלפי אלקיו.

4. השמיטה בדברים - איחוד יסודות השמיטה למטרה משותפת

לא נותר כעת לספר "דברים" אלא להרחיב את ידיעת השמיטה והשביתה, ולאחד את שתיהן לרעיון אחד ומטרה משותפת. במבט ראשון, נראית פרשת "ראה" כהרחבה של בחינת השמיטה שבפרשת "משפטים". הדאגה לזולת תבטא לא רק בשמיטת הקרקע אלא גם בשמיטת חובות. ובהתאם לכך, לא ניקט הכתוב בלשון שביתה אלא בלשון שמיטה: "מקץ שבע שנים תעשה שמיטה. וזה דבר השמיטה: שמוט כל בעל משה ירו אשר ישא ברעהו. לא גש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמיטה לה". את הנכרי חגש, ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ירך" וכו'. יחד עם זאת מודגשה בפרשתנו בחינת האמונה: "השמר לך פן יהיה דבר גם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמיטה ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא. נתון נתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה ברכך ה' אלקיך בכל מעשך ובכל משלח ירך" וכו'¹¹.

10. זהו הביטוי הרעיוני ליחס בין איסור הקצירה והיתור האכילה. הביטוי המעשי ההלכתי לכך הוא בהבחנה בין קצירה בדרך הקוצרים - קצירה מסחרית, ובין קצירת ארעי מעט מעט לצורך אכילה.
11. פסוק זה והרעיון הטמון בו עומד במרכז הפרשה. התורה פותחת בחיוב הוצאת המעשר בשנה השלישית ונתינתו ללוי לגר ליתום ולאמנה - "למען יברכך ה' אלקיך בכל מעשה ירך אשר תעשה", וממשיכה בפרשת השמיטה "נתון נתן לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך בכל מעשך", וחותמת בעניין הענקה לעבד עברי המסיים בהבטחה "יברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה".

העושר והברכה עומדים ביחס הפוך לפעולותינו הטבעיות להשגתם. וכמו שהיבול יתברך דווקא בעקבות שביתה מעבודה, כך עושרנו ירבה עקב נתינה לעני והשמטת תובותיו.

אך מעבר לזאת. הדאגה לעני המתבטאת בשמיטת התבואה ובשמיטת החובות, באו בד בבד עם ניתוק בעל הבית ממקורות הכנסתו - על ידי שביתת הארץ ועל ידי איסור "לא יגוש". ושני הדברים חותרים לקראת מטרה משותפת - יציאה מהשגרה השוטפת. העשיו מפסיק לשנה את ריצתו אחר רכושנות וצבירת ממון. ולעומת זאת, ניתנת לעני ההזדמנו לחיות שנה ללא דאגות פרנסה ומזונות. שניהם מתפנים מעיסוקם השוטף, היומיומי ויכולים להקדיש זמנם ומרצם לכוון שונה, ליעד את שנת השבע לפתוח הרוח; לאגון אמונה ולשאוב יראה, ולצקת בנפש כוחות רעננים לקראת שש שנות החולין שבהן יבצו מהם לעשות כל זאת מחמת טרדות הפרנסה ודרישות הגוף.

שאכן זהו יעודה של שנת השמיטה, הכלייתה של שנת השבע, רואים אנו מפרשת "וילך" מקץ שבע שנים¹² במועד שנת השמיטה בחג הסוכות בבוא כל ישראל לראות את פני האלקים במקום אשר יבחר תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם, הקהל את הענ האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשערך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת. ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה את האלקים כל הימים אשר אתם חיים על האדמה אשר אתם עוברים את הירדן שמה לרשתה".

מעבר להישגי השמיטה והשביתה אותם הכרנו בספרי "שמות" ו"ויקרא", מגלה לנו ספן "דברים" את המטרה המתנשאת על כתפי ההיבטים הללו - הסרת דאגות העני והסדר טרדות העשיר לשנה תמימה כדי שתנוצל על ידי שניהם לעיסוק ביראת ה' ובלמוד תורתו.

12. בפשוט, כוונת הכתוב לחג הסוכות בשנה השביעית ככתוב "במועד שנת השמיטה". מקץ שבע שנים כאן וכן בפרשת "ראה", הכוונה לסיומו של שבוע שנים, דהיינו בשנה האחרונה תהיה השמיטה. כך גם בירמיה לד "מקץ שבע שנים" הכוונה לשנה האחרונה בשבע שנים, לשנה השביעית: "מקץ שבע שנים תשלחו את אחיו העברי אשר ימכר לך ועבדך שש שנים ושלחתו חפשי מעמך" (שם יד), ר' רמב"ן דברים טו.א. יחז עם זאת דווקא סוכות בשנה השמינית הוא סוכות השמיטה, כדברי חז"ל, דווקא בו - ולא בסוכות של שנה שביעית - מתבטאת שנת השמיטה, בכך שהוא אינו מצוין כשאר ה"סוכות" את סיום איסוף הפירות לאוצרות. וכראוי לשנה בה עוסקים בתורה וברוח, חג האסיף בסיום השמיטה מצוין ע"י קריאת התורה נגד כל ישראל המביאים בכך את היבול המיוחד של שנה זו.